

УДК 330.1

JEL Classification: L26

DOI: 10.15587/2706-5448.2020.220072

РОЗРОБКА МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Іванченко В. О.

Об'єктом дослідження є модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. В роботі розглядалися деякі теоретичні засади процесу сталого розвитку та наводяться основні положення моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Методологія дослідження спирається на теоретичний та методологічний аналіз наукової літератури, характеристиках процесу сталого розвитку та формуваннях моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Також були застосовані опис, аналіз і моделювання та застосований комбінаторно-логічний підхід до побудови формальної моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Результати даного дослідження показують, що враховуючи багатокладність в сільському господарстві та наявність різних форм господарювання та власності, об'єднавчим фактором в процесі сталого розвитку повинна стати модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Різні форми господарювання на селі перебуваючи під впливом тих чи інших інститутів та інституцій, використовуючи наявні земельні ресурси, виробничий та людський капітали тощо, вирощують сільськогосподарську продукцію та забезпечують продовольчу безпеку країни. Процес сталого розвитку підприємництва повинен передбачити використання енерго- та ресурсо-ощадних технологій та спрямувати зусилля на вирошення екологічно чистої продукції із постійним соціальним розвитком регіону. Такий підхід у свою чергу забезпечить мультиплікаційний ефект, коли постійні невеликі вкладення в соціальний та інтелектуальний капітал, як соціальної складової сталого розвитку, та забезпечення екологічної складової на відповідному рівні, підвищать рівень дохідності виробництва та розвиток економічної складової сталого розвитку. Практична значимість досліджень полягає в тому, що результати досліджень можуть бути використані в якості довідкового матеріалу для дослідників підприємництва та процесу сталого розвитку, чи самих підприємців для планування своєї діяльності.

Ключові слова: *сталий розвиток, модель сталого розвитку підприємництва, екологічна складова, соціальна складова, економічна складова.*

1. Вступ

Формування на світовому ринку конкурентного сільського господарства та його діяльність у площині сталого розвитку вимагає запровадження у виробництво ресурсозберігаючих та ресурсовідтворювальних технологій.

Цьому сприяє збільшення рівня інвестицій у підприємництво в сільському господарстві та їх використання для нарощення матеріальних та нематеріальних ресурсів. Крім цього також спостерігається підвищення рівня виробничої ефективності шляхом вдосконалення структури та взаємодії засобів виробництва та підвищення рівня їх використання при виробництві продукції.

З цією метою інвестиції підприємництва в сільському господарстві повинні носити циклічний, безперервний та замкнутий характер. Тоді може бути досягнута висока ефективність відтворення ресурсів та виробничого потенціалу. Збільшенню інвестицій також сприяє не лише запровадження всеохоплюючих проєктів інвестування, а й інвестування в процеси щодо впровадження окремих заходів без збереження інвестиційного циклу в цілому. Такі інвестиції мають охоплювати усю систему виробничих ресурсів та забезпечувати ріст ефективності їх використання.

Більшість науковців до такого виду інвестування відносять витрати, які несе підприємництво в процесі своєї діяльності, що, як стверджують дослідники роботи [1], забезпечує накопичення та поглиблення знань, ріст потенціалу людського капіталу та призводить до збільшення інноваційного потенціалу.

Таким чином, актуальним стає саме питання наукового обґрунтування відповідних інноваційних напрямів сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. А висвітлення напрямів сталого розвитку не можливе без характеристики моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Саме дослідження моделі сталого розвитку в наукових колах зустрічаються дуже рідко. Зокрема автор роботи [2] розкриває сам процес формування інвестиційно-інноваційної моделі сталого розвитку, а автори дослідження [3] характеризують моделювання показників сталого розвитку. Але питання моделі сталого розвитку підприємництва залишається висвітленим не достатньо. Тому *об'єктом дослідження* є модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві, а *метою* – розкриття деяких характеристик моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

2. Методика проведення досліджень

Для досягнення поставленої мети використовувався аналіз наукових публікацій з теорії підприємництва, сталого розвитку та економіки в частині характеристик процесу сталого розвитку та формування моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Також у процесі дослідження були використані індукція – для характеристики сталого розвитку підприємництва як частини глобального явища та дедукція – в частині характеристики моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Серед основних діалектичних методів пізнання також було використано опис в частині висвітлення характеристик складових моделі.

3. Результати досліджень та обговорення

Сталий розвиток визначається як форма взаємодії суспільства та природи, при якій забезпечується виживання людства та збереження навколишнього середовища, нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не

позбавляючи майбутні покоління можливості також задовольняти власні потреби.

Система сталого розвитку передбачає, що поновлювані ресурси слід використовувати, де це можливо, і відмовитися від використання не відновлюваних ресурсів (наприклад, зменшувати видобування корисних копалин та почати переробляти вторсировину). Ці підходи передбачають поєднання різноманітних соціальних, екологічних та економічних цілей. Більшість науковців в характеристиках сталого розвитку ставлять соціальні та екологічні цілі нарівні з економічними цілями. До виникнення цієї концепції захист екології та розвиток економіки в основному осмислювались як окремі та конкуруючі сфери, причому вчені говорили про компроміси між конкуруючими цілями зростання та деградації ресурсів. В подальшому ці два окремі напрями розвитку вдалося узгодити шляхом детального аналізу цінностей, що раніше не бралися до уваги, шляхом детального аналізу витрат і вигод, або шляхом забезпечення процедурного захисту за допомогою регулювання [4].

З іншого боку, сталий розвиток передбачає, що суспільство могло б забезпечити усі свої проблеми та розвиватися таким чином, щоб відповідати усім трьом цілям (соціальним, екологічним та економічним).

Враховуючи нинішні схеми використання ресурсів, стає очевидним, що їх залишилось на дуже короткий час, навіть припускаючи, що технологічний прогрес просувається швидко і що темпи економічного зростання повинні бути різко знижені. Сучасна індустріальна економіка в деяких випадках не має можливості зменшити темпи економічного зростання та споживання ресурсів, а іноді і не хоче цього робити, тому що розглядають економічне зростання як основний спосіб поліпшення соціального стану своїх країн. Через це протиріччя автор роботи [5] припускає, що сталий розвиток – це справді оксиморон (літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які спільно дають нове уявлення). Такої ж думки притримуються і автори роботи [6]. При цьому частина науковців також, а саме автори дослідження [7] стверджують, що концепція сталого розвитку принципово суперечить панівній моделі капіталізму та її акценту на нестримному зростанні. Вони стверджують, що для досягнення стійкості буде потрібно значне гальмування, якщо не припинення розвитку.

У відповідь на цю критику багато хто дотримується можливості широкомасштабної економічної та суспільної трансформації за допомогою інновацій. Багато хто розвиває підприємництво, щоб забезпечити лідерство у впровадженні інновацій та забезпеченні більш стійких продуктів та послуг. Інші скептично ставляться до існуючого бізнесу та вважають, що зміни, які можуть відбутися, можуть бути викликані саме підприємцями. Вважаємо, що саме підприємництво є творцем економіки та сталий розвиток підприємництва в сільському господарстві може забезпечити перехід від промислової до «зеленої» економіки.

Багато прихильників зеленої економіки [8–10] стверджують, що розвиток підприємництва може стимулювати, а не гальмувати економічне зростання та створювати більше робочих місць, ніж інші форми господарювання. Всесвітній фонд природи стверджує, що в Європі створюється 400 000 нових робочих місць з

низьковуглецевим виробництвом енергії, і що потенціал більший у Сполучених Штатах, враховуючи його темпи розвитку та більший попит на енергію [8].

Але незважаючи на суперечки, що оточують підприємництво та процес сталого розвитку, саме останній став трендом розвитку підприємництва. І у цьому випадку на перший план виходить екологічна відповідальність. Підприємництво, що її дотримується поступово починають отримувати можливість для збільшення доходів. Вони визначають такі фінансові вигоди від інвестицій у сталий розвиток, як:

- кращий доступ до певних ринків;
- диференційована продукція;
- дохід від продажу зелених технологій;
- краще управління ризиками та відносини із зовнішніми зацікавленими сторонами;
- менша вартість матеріалів, енергії та послуг;
- менша вартість капіталу;
- нижча вартість робочої сили [11].

Невелика кількість науковців досліджували сталий розвиток з орієнтації на підприємництво. Деякі дослідження, що базуються на концепції Шумпетера [12] про «творче руйнування», стверджуючи, що підприємництво, яке реалізує концепцію сталого розвитку створює різні типи продукції, відкриваючи можливості для нових учасників [13]. Ці автори визначають підприємництво як засіб, за допомогою якого можна подолати невдачі на ринку, а крім того і екологічні та соціальні проблеми. Тому на перший план виходить питання діяльності підприємництва в сільському господарстві, для забезпечення продовольчої безпеки та самого процесу сталого розвитку на належному рівні.

Діяльність підприємництва для забезпечення процесу сталого розвитку не можлива без чіткого плану, за яким це повинно відбуватися. Враховуючи багатоукладність в сільському господарстві, наявність різного роду підприємницьких структур та різних форм власності, таким об'єднаним планом можуть стати моделі сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Наявність різних форм власності на землю та землекористування в економіці формують склад підприємництва в сільському господарстві, та є основою цієї багатоукладності. Світова практика показує, що в сільському господарстві ефективно функціонують різні за розмірами та формами власності види підприємництва:

- різні за розмірами підприємницькі структури (малі, середні та великі), засновані на різних формах власності на землю або навіть на її оренді;
- фермерські господарства та сімейні фермерські господарства;
- особисті (селянські) господарства, фізичні особи-підприємці та домогосподарства;
- сільськогосподарські кооперативи, холдинги та корпорації тощо.

Всі вони мають рівні права у відносинах з державою, іншими підприємцями та організаціями. Відповідно до цього, модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві можливо охарактеризувати, як поєднання усіх господарюючих суб'єктів у сільському господарстві для забезпечення сталого розвитку (рис. 1).

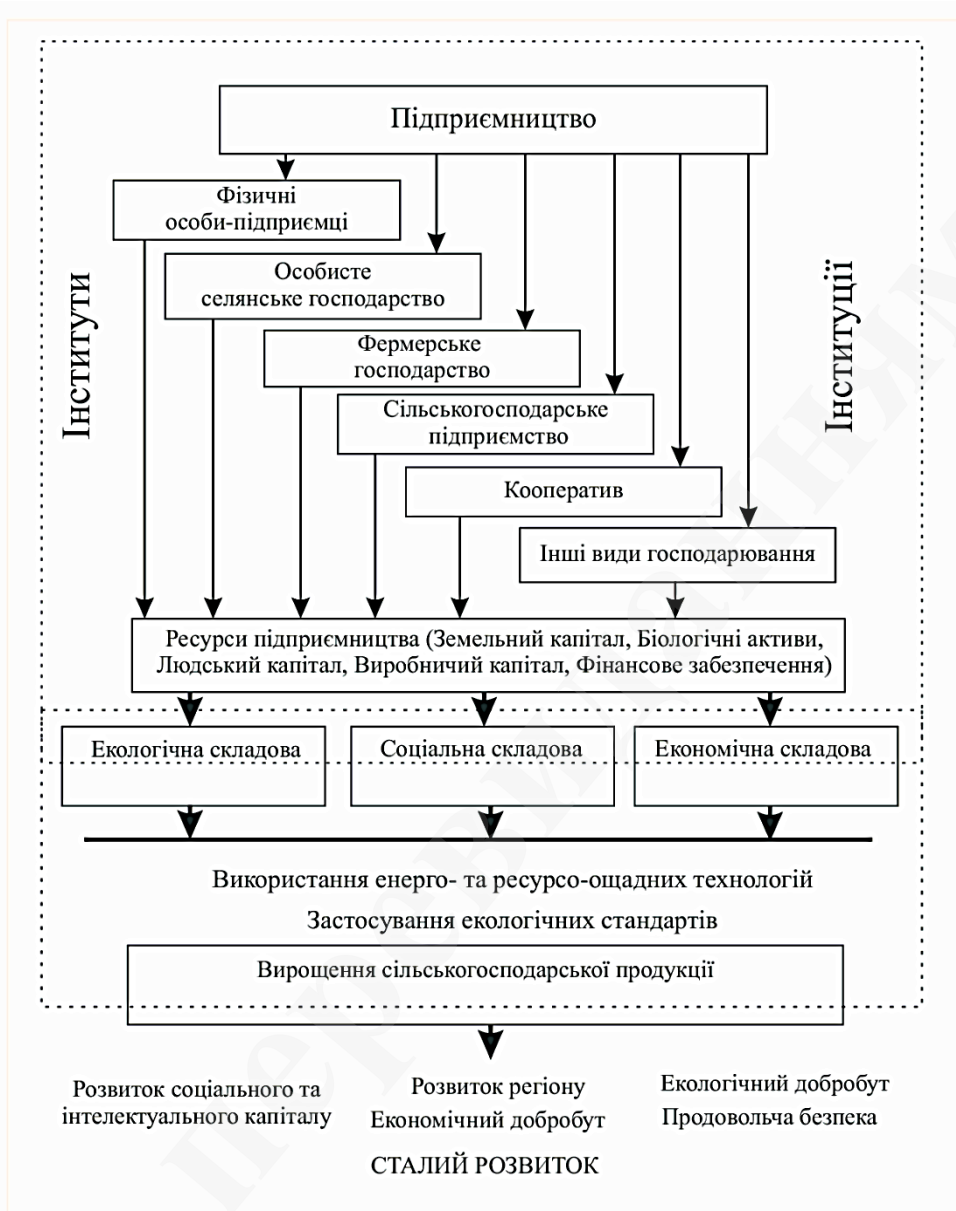

Рис. 1. Модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві (розроблено автором)

Усі господарюючі суб'єкти, під впливом інститутів та інституцій та використовуючи наявні земельні ресурси, виробничий та людський капітал, спрямовують свою діяльність в сільському господарстві на вирощення різноманітних біологічних активів – сільськогосподарської продукції. Цей процес повинен забезпечити використання енерго- та ресурсо-ощадних технологій та спрямувати зусилля на вирощення екологічно чистої продукції. Крім цього, пріоритетним також є забезпечення розвитку регіону, де вирощується продукція та проживає сам підприємець. Це покращить соціально-економічні відносини та забезпечить розвиток соціального та інтелектуального капіталу. Такий підхід, у свою чергу, може мати мультиплікаційний ефект, коли постійні невеликі вкладення в соціальний та інтелектуальний капітал, як соціальної складової сталого розвитку, та забезпечення екологічної складової на відповідному рівні, підвищать рівень дохідності виробництва.

Сам процес сталого розвитку підприємництва має бути чітко регламентований інститутами та інституціями для забезпечення загального процесу сталого розвитку сільського господарства в цілому.

Шлях реалізації кінцевої мети – сталого розвитку – можливий лише при реалізації висвітленої моделі всіма формами господарювання на селі та із залученням до цього процесу всіх ресурсів та капіталу, які мають у розпорядженні підприємницькі структури.

4. Висновки

В ході дослідження було розроблено модель сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Запропонована модель описує механізм, який характеризує процес сталого розвитку. Для досягнення головної мети – сталого розвитку, різні форми господарювання на селі, перебуваючи під впливом тих чи інших інститутів та інституцій, використовуючи ресурси екологічної, соціальної та економічної складових виробляють сільськогосподарську продукцію. Вся діяльність підприємництва в сільському господарстві забезпечує розвиток регіонів, соціального та людського капіталу, продовольчої безпеки та сталого розвитку в цілому.

Результати дослідження стануть у нагоді під час дослідження сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. Модель сталого розвитку підприємництва буде корисною для самих підприємців при оцінці власної ситуації та майбутніх перспектив.

Література

1. Lupenko, Yu. O. (2018). Modeling of socio-economic relations in scientific research processes. *Ekonomika APK*, 2, 5–13.
2. Zeldina, O. (2010). Poniattia investytsiino-innovatsiinoi modeli v umovakh staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 7, 83–88.
3. Lemeschenko, N. M. (2018). Modeling of sustainability of agricultural enterprises with a help of a method of taxonomic analysis. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 20 (2), 83–88.
4. McAllister, D. (1984). *Evaluation in Environmental Planning: Assessing Environmental, Social, Economic, and Political Trade-offs*. Cambridge: MIT Press, 320.
5. Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48 (4), 369–384. doi: <http://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2003.10.017>
6. Pohoată, I., Diaconășu, D. E., Crupenschi, V. M. (2020). *The Sustainable Development Theory: A Critical Approach, Volume 1: The Discourse of the Founders*. Cham: Palgrave Macmillan, 225. doi: <http://doi.org/10.1007/978-3-030-54847-6>
7. Balakrishnan, U., Duvall, T., Primeaux, P. (2003). Rewriting the bases of capitalism: reflexive modernity and ecological sustainability as the foundations of a new normative framework. *Journal of Business Ethics*, 47 (4), 299–314. doi: <http://doi.org/10.1023/a:1027309918415>
8. Blyth, W. et. al. (2014). *Low carbon jobs: The evidence for net job creation*

from policy support for energy efficiency and renewable energy. London: UK Energy Research Centre, 31.

9. Stern, N. (2007). *The Economics of Climate: The Stern Review*. London: The Cambridge University Press, 10. doi: <http://doi.org/10.1017/cbo9780511817434>

10. Friedman, T. L. (2009). *Have a nice day*. New York Times. Available at: <https://www.nytimes.com/2009/09/16/opinion/16friedman.html>

11. Stefan, A., Paul, L. (2008). Does It Pay to Be Green? A Systematic Overview. *Academy of Management Perspectives*, 22 (4), 45–62. doi: <http://doi.org/10.5465/amp.2008.35590353>

12. Jackson, E. A. (2020). *Fostering sustainable innovation through creative destruction theory*. *Industry, Innovation and Infrastructure*. Centre of West African Studies, University of Birmingham, 1–13. doi: http://doi.org/10.1007/978-3-319-71059-4_119-1

13. Pongratz, H. (2020). *A society of entrepreneurs: the expansion and profanation of 'creative destruction'*. *Care or Control of the Self?* Norbert Elias, Michel Foucault, and the Subject in the 21st Century, 96.